

Odnos Katoličke crkve u Hrvatskoj prema prisilnim migrantima: stanje i perspektive

Wolffy Krašić¹, Tamara Bodor²

Povijest migracija povijest je ljudskoga roda, a time i, iz perspektive Katoličke crkve, povijest ljudskog spasenja. Prema onoj Kristovoj „stranac bijah i primiste me“ Crkva se uvijek na poseban način senzibilizirala s progonjenim i izbjeglim osobama. Nakon Drugog svjetskog rata ta je briga posebno izražena u konstituciji *Exul Familia Nazarethana* koju su slijedili drugi Crkveni dokumenti posvećeni pastoralu migranata u aktualnom povijesnom trenutku. Pontifikat pape Franje obilježen je upravo pojačanom brigom za migrante nekršćane što pokazuju i nedavno objavljene smjernice za interkulturalni pastoral migranata. Rad propituje usklađenost stavova i djelovanja Katoličke crkve u Hrvatskoj s Papinim uputama i smjernicama na temelju rezultata istraživanja provedenoga među hrvatskim građanima 2021. godine.

Ključne riječi: hrvatski građani, Katolička crkva, papa Franjo, pastoralne smjernice, prisilni migranti.

-
- 1 Doc. dr. sc. Wolffy Krašić, Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za demografiju i hrvatsko iseljništvo, Borongajska cesta 83d, Zagreb, 10000 Zagreb, Hrvatska. E-pošta: wkrasic@hrstud.hr
  - 2 Tamara Bodor, mag. croat. et mag. comm., Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za demografiju i hrvatsko iseljništvo, Borongajska cesta 83d, Zagreb, 10000 Zagreb, Hrvatska. E-pošta: tbodor@hrstud.hr

1. Uvod³

Iako su migracije oblikovale povijest čovječanstva, njihova aktualnost porasla je u posljednjih desetak godina s premještanjem velikog broja ljudi iz dijelova Afrike i Azije prema Europi. Kao organizacija koja djeluje na svjetskoj razini, i Katolička crkva zauzela je jasan stav o pojavi velikih prisilnih migracija, kao i o tome kako se, sukladno katoličkom nauku, valja odnositi prema prisilnim migrantima. Republika Hrvatska (RH) nije jedna od europskih država u koju prisilni migranti teže doći i ostati. Ipak, našla se na tzv. *balkanskoj migrantskoj ruti* te je izložena legalnim i ilegalnim migrantskim rutama, što je rezultiralo situacijom da određen broj prisilnih migranata privremeno boravi na njenom teritoriju. Tako se i Katolička crkva u Hrvatskoj u svojim službenim dokumentima izjašnjava o tome kako valja postupati prema prisilnim migrantima, a pojedine katoličke organizacije aktivno su se uključile u pomaganje potonjima.

U radu će se stoga prikazati i analizirati stav Katoličke crkve o migracijama s naglaskom na one prisilne od velikog migrantskog vala prema Europi iz 2015. godine nadalje. Prvi dio teksta, napisan na temelju nekoliko relevantnih znanstvenih radova te odabranih istupa pape Franje, bavi se stavovima Katoličke crkve u cjelini. Potom je fokus usmjeren na stavove Katoličke crkve u Hrvatskoj te djelovanje pojedinih katoličkih institucija prema prisilnim migrantima. Rad nema pretenziju prikazati i analizirati stavove Katoličke crkve u Hrvatskoj kao zajednice vjernika, nego one koje je u javnost odašiljala Hrvatska biskupska konferencija, skupština katoličkih biskupa koji imaju sjedište na teritoriju RH. Kao katoličke organizacije koje su se angažirale u pomoći prisilnim migrantima izdvojeni su Hrvatski Caritas i Isusovačka služba za izbjeglice. Ovaj dio članka napisan je također na temelju nekoliko znanstvenih radova te službenih priopćenja i objavljenih vijesti spomenutih triju katoličkih institucija. Na kraju rada bit će analiziran dio rezultata ankete naslova „Istraživanje percepcija migracijskih kretanja i pristupa u funkciji sigurnosti prostora i stanovništva Hrvatske“ koja je provedena u jesen 2021. godine. Iako je uzorak ispitanika ograničen prema nizu kriterija, od broja ispitanika do nejednake zastupljenosti ispitanika iz svih hrvatskih županija te ispitanika različite životne dobi, ipak je dao sliku stavova dijela hrvatskog društva o spomenutom predmetu istraživa-

3 Ovaj znanstveni rad nastao je u sklopu projekta „Mreža 2050 - Demografija, od izazova do odgovora“ (UP.04.2.1.06.0034). Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskoga socijalnoga fonda.

nja. Uzimajući u obzir da se u Republici Hrvatskoj prema popisu stanovništva iz 2021. godine gotovo 79 posto stanovnika deklariralo kao katolici, autori su smatrali opravdanim i prikladnim prezentirati dio rezultata ankete uz bok prethodno spomenutih stavova katoličkih institucija i dužnosnika.

2. Katolička crkva i migracije

2.1. Uvod

Katolička crkva u migrantima je uvijek promatrala Krista koji je kazao „stranac bijah i primiste me“ (Mt, 25, 35).

Povijest migracija povijest je ljudskoga roda i samim time povijest spasenja iz perspektive putujuće Crkve⁴ čiji je cilj da svaki čovjek postigne vječni život u Božjem kraljevstvu. Kao oni koji su Božje kraljevstvo pozvani tražiti već u ovozemaljskom životu, vjernici su upućeni na one „najmanje“ ne bi li u njima prepoznali Kristov lik. Posebno ih se poziva na tzv. „svetu gostoljubivost“, ljubaznost i otvorenost prema strancima kao onima koji, daleko od sigurnosti svoje zemlje, spadaju u posebno ranjive društvene skupine. U suvremenoj Europi pojam „stranac“ najčešće označava izbjeglicu, tj. osobu koja traži neki oblik međunarodne zaštite. Kao takva, ta je osoba svojevrsna anomalija i čimbenik destabilizacije društva primatelja (Gregurović, 2020: 87).

U sekularnoj je Europi važnost religije, tj. pripadnost određenoj religijskoj skupini naglo porasla upravo većim priljevom izbjeglica iz Azije u Afriku (Markešić, 2017: 269).

Premda je, barem jednim dijelom, riječ o usmjerenom migraciji jer je Europi potrebna radna snaga, dolazak većih skupina iz drugačijeg civilizacijskog kruga otvara brojna pitanja od kojih se mnoga tiču pravilne i zadovoljavajuće integracije.

Tijekom dvijetisućljetne povijesti Učiteljstvo Katoličke crkve na razne je načine poučavalo kršćanski puk, a posljednjih stotinjak godina uvriježila se praksa objave enciklika i uputa koje sadrže socijalni nauk Crkve o najvažnijim pitanjima današnjice. U pogledu migracija aktualna je još uvijek uputa *Erga*

---

4 U katoličkoj teologiji razlikuju se tri stadija Crkve; putujuća (naziva se još vojujuća ili borbena), trpeća i slavna. Putujućoj Crkvi pripadaju vjernici koji su još na zemlji i bore se za vječno spasenje. Trpeća su Crkva vjernici u čistilištu koji trpe od čežnje za Bogom s kojim zbog svoje grešnosti ne mogu još u potpunosti uživati u nebeskom blaženstvu koje su postigli oni koji pripadaju slavnoj ili pobjedničkoj Crkvi.

migrantes caritas Christi (*Kristova ljubav prema seliocima*) koju je Papinsko vijeće za pastoral selilaca i putnika (ustanovljeno 1982. godine) izdalo 2004. godine. Ona promišlja o izazovima suvremenih migracija kao jednom posebnom znaku vremena i brige opće Crkve. Unutar tih promišljanja bavi se posebno pastoralnom brigom za pridošlice, osobito one koji dolaze iz različitog kulturno-civilizacijskoga konteksta. S obzirom na broj migranata koji dolaze iz zemalja s većinskom muslimanskom populacijom, promišlja o islamskim vjernicima kao prilici za novi vid bratske ljubavi i međureligijskoga dijaloga⁵.

Svojevrsna institucionalizacija pastoralne brige za izbjeglice započela je s konstitucijom *Exul Familia Nazarethana* pape Pija XII. iz 1952. godine. Tim je smjerom nastavio papa Pavao VI. objavivši 1969. instrukciju *De pastoralis migratorum cura*, prilagođenu aktualnom vremenu. Od 1994. kada je objavljena, *Erga migrantes caritas Christi* sveobuhvatna je uputa na kojoj se nadahnjuju ostali dokumenti pojedinih papa koji nastoje dati odgovarajuće upute vjernicima o postupanju s migrantima. Njezin je autor papa Ivan Pavao II. koji je osnovao Papinsko vijeće za pastoral selilaca i putnika i započeo niz govora i enciklika za Svjetski dan izbjeglica i selilaca.

2.2. Poruke i politika pape Franje od 2015. do danas

Pontifikat pape Franje (2013) obilježen je pojačanom brigom oko migranata, što nije neobično ako se uzme u obzir da je najveća migrantska kriza proglašena 2015., dakle dvije godine nakon što je Jorge Bergoglio postao papa. Markešić smatra kako je Papa, iako isusovac, već na početku svog mandata odabirom imena „Franjo“ poslao poruku o tome kakav papa želi biti i na što stavlja naglasak (2017: 272). On je papa brige za ekologiju i naviještanja poslana Crkve kao poljske bolnice za one na marginama društva (Herco, 2019: 3). U tom smislu uzor su mu dvojica svetih imenjaka, sveti Franjo Asiški i njegova briga za poštovanje svega stvorenoga, i sveti Franjo Ksaverski, isusovac i najveći apostol poslije svetoga Pavla koji je pokazao kako se Riječ Božja može navijestiti i pripadnicima drugih kultura i civilizacija⁶.

5 Treba razlikovati ekumenski dijalog, koji podrazumijeva dijalog među kršćanskim crkvama, i međureligijski dijalog. Uputa *Erga migrantes caritas Christi* nastala je kao pokušaj pastoralnog odgovora na suvremene migracijske potrebe koje uključuju, posebno s obzirom na trenutačnu situaciju u Ukrajini, i ekumensku i međureligijsku komponentu.

6 Franjo Ksaverski bio je suosnivač isusovačkog reda i misionar koji je evanđelje navješćivao azijskim narodima.

Stoga je nekoliko mjeseci nakon što je postao papa, Franjo nastavio tradiciju svojih prethodnika objavivši u rujnu 2013. godine svoju prvu poruku povodom 100. obilježavanja Svjetskoga dana selilaca i izbjeglica.⁷

Naslovio ju je *Selioci i izbjeglice – na putu prema boljemu svijetu*, naglasivši te godine koja je prethodila migrantskoj krizi 2015., da moderna društva prolaze dotad neviđene „processe međuovisnosti i interakcije na globalnoj razini“ (Markešić, 2017: 273). Papa Franjo slijedi misli svoga preteče, Benedikta XVI., o tome da su migracije s jedne strane posljedica negativnih procesa, a s druge strane „svjedočanstvo ljudske težnje da uživa jedinstvo označeno poštivanjem različitosti, prihvaćanjem i gostoljubivošću“ (Markešić, 2017: 274). U svjetlu kršćanske vjere u Božju providnost koja se i najgorim situacijama služi da „obnavlja lice Zemlje“ (Škvorčević, 1994: 321), može se tumačiti početak pontifikata ovoga pape koji je kao svoj program postavio solidarnost i iskrenu brigu za Drugoga. Još je papa Pio XII. o fenomenu seljenja razmišljao kao o dijelu Božjeg plana spasenja koji se služi „ljudskim pojavama, katkad i žalosnima“ (Škvorčević2.) da bi ga ostvario u korist cijeloga čovječanstva. U tom je smislu indikativna razlika u pogledu na život između dviju civilizacija koje se susreću u ovom posebnom vremenu. Naime, zemlje odakle u pravilu pristižu suvremeni migranti Markešić naziva „civilizacijama života“ dok su zemlje zapadne Europe prema njemu „civilizacija usamljenih i ostavljenih pojedinaca, civilizacija starenja, smrti i beznada, civilizacija individualnog života i umiranja u samoći bez svojih najbližih“ (2017: 269). Stoga je u Europi sve veća potreba za onima tko će se brinuti za te ostarjele i umiruće ljude i možda je upravo to jedno od mjesta susreta koje „predstavlja plodno tlo za rast u otvorenom i obogaćujućem ekonomskom i međureligijskom dijalogu“ (IKA, 25. ožujka 2022).

Upravo je kapacitet religije da određenim, ponajprije neočekivanim i iza-zovnim događajima daje određen smisao i značenje, kako migrantima tako i vjernicima koji te migrante primaju. Papa Franjo neprestano naglašava činjenicu da susret s izbjeglicama i migrantima mora predstavljati obostrano obogaćujuće iskustvo.

Oni su prigoda koju nam pruža providnost da pridoneseo izgradnji pravednijeg društva, savršenije demokracije, solidarnije zemlje, svijeta u kojem će vladati veće bratstvo kao i otvorenije evanđeoske zajednice. Migracija može pružiti mogućnost nove evangelizacije, stvoriti prostore za rast novog čovje-

⁷ Tradicionalno se obilježava posljednje nedjelje u rujnu.

čanstva predoznačenog u vazmenom otajstvu; čovječanstva za koje je svaka strana zemlja domovina, a svaka domovina tuđina.⁸

Može se zaključiti kako i ovaj papa stoji na „crti misionarskog poimanja seliteljstva, povijesno trajno prisutnoga, posebice pak kod kolonizatorskih otkrića i osvajanja novih svjetova“ (Škvorčević, 1994: 320). Bez obzira na to što u migracijama vidi priliku za susret i međusobno obogaćivanje, ne treba se steći dojam da Sveta Stolica ne prepoznaje ili olako doživljava uzroke suvremenih migracija. U svojoj poruci za Svjetski dan selilaca i izbjeglica 2015. godine Papa ističe kako je „potrebno uložiti veće napore da se uklone razlozi koji tjeraju čitave narode da napuste svoj rodni kraj uslijed ratova i bijeda, koji su često jedno drugom uzrok“⁹.

Čini se kako Papa svoje djelovanje snažno prilagođava sve dinamičnijim društvenim kretanjima. To djelovanje zahvaća i neke tradicionalne liturgijske prakse. Primjerice, donekle je modificirao tradiciju obreda svetog Trodnevlja, osobito obreda pranja nogu na Veliki četvrtak. Dok su njegovi prethodnici tradicionalno vršili obredno pranje nogu dvanaestorici svećenika, papa Franjo odlučio je da će dvanaestorku činiti marginalizirani i društveno obespravljeni. Tako je 2016. godine u sklopu obreda simbolično oprao noge jedanaestorici izbjeglica i jednoj ženi, djelatnici prihvatnoga centra u kojima su bili smješteni.¹⁰ Izbjeglice su činili kršćani, hindusi i muslimani iz Sirije, Indije, Nigerije, Pakistana, Malija i Eritreje. Tri godine kasnije, 2019. godine, papa je tradicionalno predvodio pobožnost Križnoga puta u rimskom Koloseumu posvetivši ga društveno marginaliziranim osobama, među njima i migrantima.¹¹

Osim tih znakovitih promjena u tradicionalnim Crkvenim praksama, papa Franjo unio je reforme i Rimsku kuriju. Ustanovio je Odjel za migrante i izbjeglice pri Dikasteriju za promicanje cjelovitog ljudskog razvoja.¹² U jednom

8 Prenijeto prema: <https://www.zg-nadbiskupija.hr/default.aspx?id=7970>

9 Prenijeto prema : <https://www.ktabkbih.net/hr/poruke-i-poslanice/poruka-pape-franje-za-svjetski-dan-selilaca-i-izbjeglica-2015/48880>

10 Prenijeto prema: <https://balkans.aljazeera.net/news/world/2016/3/24/papa-prao-i-ljubio-noge-izbjeglicama>

11 Prenijeto prema: <https://www.vaticannews.va/hr/papa/news/2019-04/papa-franjo-krizni-put-koloseum-isusov-kriz-svi-krizevi-svjeta.html>

12 Dikasterijem se naziva pojedini ured, odnosno služba unutar Rimske kurije kojom upravlja kardinal. Donedavno je za tu službu bio učestaliji naziv kongregacija, a promjena imena dio je reforme Rimske kurije koja je stupila na snagu objavom apostolske konstitucije *Predicate Evangelium (Propovijedajte evanđelje)* na svetkovinu Duhova, 5. lipnja prošle godine. Dikasterij za promicanje cjelovitog ljudskog razvoja nastao je 2017. godine spajanjem četiriju dotadašnjih pontifikacijskih vijeća: Vijeća za pravdu i mir, Vijeća *Cor*

obraćanju kazao je kako živimo u vremenu obilježenom dvjema velikim krizama: „kriza odnosa prema stvorenom, prema prirodi, općenito prema Zemlji kao zajedničkoj kući i kriza odnosa prema čovjeku, prije svega strancu“.¹³ Njegova treća, posljednja enciklika *Fratelli tutti* (O bratstvu i socijalnom prijateljstvu)¹⁴ poruka je kojom izražava želju „da u ovom vremenu, koje nam je dano živjeti, prepoznamo dostojanstvo svakog čovjeka i u svim iznova oživimo sveopću težnju za bratstvom, među svima“.

2.3. Religijske zajednice: most prema integraciji

Zbog izrazite kulturne, etničke i vjerske heterogenosti imigrantskih skupina, posljednjih nekoliko desetljeća integracijski izazovi postali su puno kompleksniji (Gregurović, 2020: 78). Ta se heterogenost s jedne strane doživljava kao smetnja integraciji u društvo, a s druge strane kao neophodna prednost (Gregurović, 2020: 81). Što je društvo homogenije, poput hrvatskoga, integracija je zahtjevnija.

Kako će se i kojom brzinom imigranti integrirati u novu sredinu ovisi o integracijskim zakonima pojedine zemlje, kao i osviještenosti društva o tim pitanjima. U novije vrijeme politike integracije nastoje u svoje zakone sve više uključivati zahtjeve imigrantskih skupina, ali i zemlje podrijetla odakle imigranti dolaze (Gregurović, 2020: 82). To govori kako svijest o tome da je imigracijska politika pitanje objiju strana ipak raste. U skladu s tim Europska komisija 2016. godine usvojila je novi Akcijski plan za integraciju državljana trećih zemalja koji zemljama članicama treba poslužiti kao okvir za stvaranje i razvoj vlastitih integracijskih politika. No pristup i razumijevanje integracije nije stvar samo političara i državnika, već ponajprije običnog čovjeka, pojedinca.

U svijetu naglašene sekularnosti, postavlja se pitanje koliku još ulogu u oblikovanju mnijenja pojedinca ima religijska zajednica čije je pripadnik. U hrvatskom kontekstu, tu se posebno propituje potencijal Katoličke crkve kao vodeće religijske zajednice. Bez obzira na trend opadanja religioznosti ili religioznoga određivanja, Hrvati se još uvijek u najvećoj mjeri izjašnjavaju kao katolici.¹⁵

Unum, Vijeća za pastoral migranata i izbjeglica i Vijeća za pastoralnu pomoć zdravstvenim djelatnicima.

13 Prenijeto prema: <https://www.vaticannews.va/hr/papa/news/2022-06/fratelli-tutti-enciklika-o-bratstvu-i-socijalnom-prijateljstvu.html>

14 Enciklika je objavljena 4. listopada 2020. na blagdan svetog Franje Asiškog čiji mu je način življenja evanđelja bio inspiracija i za prethodnu encikliku *Laudato si* (*Hvaljen budi*). Objekte enciklike nose naslov prema stihovima iz Pjesme stvorova Franje Asiškoga.

15 Prema podacima zadnjeg popisa iz 2021. godine katolicima se u Hrvatskoj izjašnjava 78,97% građana.

Da je integracija ključna za uspostavu i održavanje, odnosno razvoj društvenih zajednica slažu se i pojedini sociolozi (Parsons prema Gregurović, 2020: 82). Neki pritom ističu kako upravo religija od svih sustava u društvu ima najveću integrirajuću snagu i to zbog oslonca i pomoći koje svojim pripadnicima pruža u raznim životnim situacijama, osobito u trenucima krize i nemoći. Prema Markešiću, snaga religije je u tome što stvara zajednice u kojima se duhovnost promatra kao oblik solidarnosti (2017: 269). Premda je primarni cilj svake religije povezivanje osobe s nadnaravnim, transcendentnim elementom, kao posljedica toga povezivanja uvijek se javlja i stremljenje većoj društvenoj povezanosti, odnosno pojačana solidarnost. Slijedom toga, religiozno vjerovanje pojedinca postavlja temelj za uspostavljanje društvenih normi. Naime, pomažući pojedincu da ostvari maksimalnu dobrobit iz svoje situacije, izravno se utječe i na kolektivnu stabilnost jer je društvo skupina pojedinaca.

Religijske zajednice mogu imati posredan učinak na integraciju čak i u čisto sekularnom smislu. Naime, pojedine od njih se, osobito u heterogenim sekularnim društvima (kakva su danas u velikoj većini ona srednje i zapadne Europe) koriste raznim načinima privlačenja novih članova. To ponajprije čine pružanjem nekih servisnih usluga (primjerice, iznajmljivanjem prostora ili podukom iz jezika i slično), čime ponovno doprinose društvenoj komunikaciji (Gregurović, 2020: 83). Tako postojeće religijske zajednice i mjesta molitve u društvu u kojem se događa integracijski proces mogu biti tzv. *inkubator društvenog kapitala* pružajući osnovne servisne informacije, primjerice, o pronalasku zaposlenja ili nudeći besplatne tečajeve jezika toga društva (Gregurović, 2020: 84). Uloga Hrvatskih katoličkih misija u nedavnoj prošlosti hrvatskih iseljenika najbolji je pokazatelj te šire kohezivne funkcije religijskih zajednica.

Religijske zajednice mogu imati i „povezujuću i premošćujuću“ (Allen prema Gregurović, 2020: 83) ulogu u životima migranata. U tom svjetlu mogu se promatrati rezultati nekih istraživanja koji pokazuju da migranti u pravilu postaju religiozniji s dolaskom na novo odredište, što može služiti kao važan pokazatelj Hrvatskoj kao društvu primatelju. Naime, značajka je selilaca da se drže zajedno, a ono što ih najviše povezuje je sjećanje na rodni kraj. Održavanje tog sjećanja vrši se putem najjednostavnijih sastavnica kao što su običaji, hrana, jezik i religija. Zato će, smatra Markešić, za velik broj suvremenih migranata islam i dalje biti „najvažniji dio osobnog i kolektivnog identiteta“ (2017: 270). Neposredni primjer toga Hrvatska ima u iskustvima

vlastitih iseljenika koji su s domovinom ostali povezani upravo zahvaljujući religijskom faktoru koji je, kod većine, u emigraciji čuvao svijest o identitetu i pripadnosti određenoj kulturi.

2.4. Potreba za pastoralom migranata nekršćana

Kad je riječ o odgovoru Katoličke crkve na fenomen suvremenih migracija, sve se češće može čuti pojam *pastoral migranata nekršćana*, kao grupe koja zahtijeva individualan i drugačiji pristup pri pružanju pastoralne brige. Na tom tragu spomenuti Odjel za migrante i izbjeglice nedavno je objavio dokument pastoralnih smjernica o interkulturalnom pastoralu migranata (IKA, 25. ožujka 2022). Smjernice su podijeljene u pet cjelina prema vrstama izmještenih osoba; smjernice za interkulturalne migrante, klimatske migrante, interno razmještene osobe, prisilno razmještene osobe i žrtve trgovine ljudima.

U uvodu pastoralnih smjernica za interkulturalne migrante ističu se Papine riječi kako u migrantima i izbjeglicama treba promatrati trpećeg Krista naših dana. Nadalje, te se smjernice mogu artikulirati četirima glagolima: prihvatiti (*welcome*), zaštititi (*protect*), unaprijediti (*promote*) i integrirati (*integrate*). Njima Papa želi sažeti obavezu Katoličke crkve prema onima koji žive na „egzistencijalnoj periferiji“ naglašavajući sljedeće:

„(...) nije riječ o tome da se programi zbrinjavanja izbjeglica primjenjuju odozgo prema dolje nego radije o zajedničkom putovanju ovim četirima djelima kako bi se gradili gradovi i države koji su, čuvajući svoj vjerski i kulturni identitet, otvoreni različitostima i znaju kako ih unaprijediti u duhu ljudskog bratstva.“¹⁶

3. Odnos Katoličke crkve u Hrvatskoj prema migrantskoj krizi

3.1. Hrvatska biskupska konferencija

Hrvatska u posljednjih nekoliko godina bilježi veći priljev političkih i ekonomskih migranata iz zemalja izvan europskoga, dominantno kršćanskoga civilizacijskoga kruga.

Osim izazova koji taj fenomen donosi na državnoj i sveukupnoj društvenoj razini, Crkva u Hrvata suočava se s potrebom novoga pastoralnoga pristupa tim

16 Preuzeto iz dokumenta *Pastoral Orientations on Intercultural Migrant Ministry* (str. 9).

osobama. Osnovno obilježje Katoličke crkve njena je univerzalnost (grč. *Kat-holikos* – sveopći) stoga bi upravo katolici trebali pokazivati najveći stupanj razumijevanja za potrebu izražavanja vlastitog identiteta i kulture kod stranaca. U mnogim europskim zemljama prihvaćanje različitosti već je postalo uobičajeno zbog sada već tradicionalne heterogenosti njihovih društava. S druge strane, u mladom hrvatskom društvu, još uvijek dominantno homogenom, postoji prostor za napredak u tom smjeru. Kao i dalje najmnogobrojniji vjernici, katolici trebaju predvoditi u iskazivanju dobrodošlice i ponuditi model uspješne integracije (Gregurović, 2020: 89).

Hrvatska biskupska konferencija (HBK) ustanova je koja na pravnoj osnovi okuplja biskupe Katoličke crkve u Hrvatskoj. HBK je ustanovila Sveta Stolica i ona uređuje razne vidove djelovanja Crkve među hrvatskim vjernicima. Ta je ustanova, dakle, prema svome karakteru ogledalo djelovanja opće, univerzalne Crkve u hrvatskom društvu.

HBK sastoji se od različitih komisija koje uređuju različite vidove djelovanja. Jedna od tih komisija je *Iustitia et pax* putem koje HBK komunicira svoje stavove o aktualnim društvenim pitanjima u obliku izjava, poruka, organizacije konferencija i slično. U posljednjih desetak godina nekoliko se puta izjašnjavala o pitanju migrantske krize, a na osobit način 2015. godine. Te godine objavljena je „Izjava o važnosti međunarodne zaštite izbjeglica i kršćanskoj solidarnosti u njihovom zbrinjavanju“ koja poziva na, među ostalim, pomoć i zaštitu izbjeglica koja se ne smije ograničavati samo na pružanje smještaja, već treba obuhvatiti zdravstvenu, psihološku, pravnu i svaku drugu pomoć. Pritom se posebno upozorava na neprimjerenost potpunoga zatvaranja granica i praksu kažnjavanja izbjeglica čemu se te 2015. godine, nažalost, zbog nepripremljenosti pojedinih vlada moglo svjedočiti u raznim europskim zemljama. HBK se u ovom obraćanju poziva na encikliku pape Franje *Laudato si (Hvaljen budi)* u kojoj poglavar Svete Stolice upozorava na trgovinu ljudima kao posljedicu upravo takvog nepravednog postupanja određenih pravnih država prema izbjeglicama.

HBK upozorava i na činjenicu da gostoljubivost i kršćanska solidarnost prema izbjeglicama ne smiju biti uvjetovane zemljom njihova porijekla i kulturom, aludirajući na činjenicu da većina migranata dolazi iz zemalja Bliskoga Istoka. U obraćanju naslovljenom „Izazovi migrantske krize u europskom prostoru“ iz 2018. godine *Iustitia et pax* nastoji pridonijeti „senzibiliziranju javnosti za ovaj problem te u duhu evanđelja (...) uputiti na neka moguća rješenja kako bi se,

prije svega, pomoglo ljudima u potrebi, a istodobno očuvala nacionalna sigurnost (...)" . Na tragu napomena iz prethodnog obraćanja i u skladu s potrebama bolje integracije, HBK i u ovoj izjavi upozorava kako je „priljev ljudi različitih nacionalnosti i svjetonazora donio sa sobom i određene kulturološke izazove. U tom smislu, zaokupljeni, prije svega, zaštitom vlastite sigurnosti ili traženjem ekonomskih interesa, često ne vidimo u tim nesretnicima ljudska bića poput nas, nego tek strance druge vjere i kulture“.

Korak dalje u promišljanju o problemima migracijske krize na hrvatskom prostoru bila je organizacija Šestog hrvatskog socijalnog tjedna održanog krajem listopada 2021. godine. Tjedan je na poticaj Hrvatske biskupske konferencije organizirao Centar za promicanje socijalnog nauka crkve. Tema Tjedna bila je „Demografija – iseljavanje – migracije“.

Ta je dvodnevna konferencija okupila 34 relevantna stručnjaka u traženju odgovora na suvremene probleme hrvatskoga društva. Kao gorući problem već je godinama prisutna demografska kriza koja uz sebe veže i teška pitanja iseljavanja te izazove suvremenih migracija. Rezultat Šestoga hrvatskoga socijalnoga tjedna je Deklaracija upućena „cjelokupnoj hrvatskoj javnosti, pojedincima i ustanovama, predstavnicima vlasti i javnim djelatnicima“.¹⁷

Deklaracija ponajprije ističe već neko vrijeme poznate alarmantne podatke; opći pad broja stanovnika i dobnu poremećenost hrvatskog društva uzrokovanu većim brojem umrlih, nego rođenih. Premda trend depopulacije u Hrvatskoj traje već pola stoljeća, u posljednjih 30 godina on je intenziviran. Izrada jasne, dugoročne, cjelovite i nadstranačke politike demografske revitalizacije najpotrebnija je za opstanak i prosperitet hrvatskoga naroda. Usporede li se zaključci izneseni u Deklaraciji, lako je uočiti da se oni poklapaju s mišljenjima vodećih hrvatskih demografa koji godinama upozoravaju hrvatsku političku vlast na zabrinjavajuću demografsku situaciju. Ponajprije se to odnosi na potrebu konzistentne populacijske politike koja se neće moći mijenjati sa svakom promjenom političke vlasti. To govori o upućenosti hrvatskih katoličkih intelektualaca i javnih djelatnika u aktualnu problematiku, kao i o zauzetosti da se ona riješi. Premda o tome nije eksplicitno bilo riječi, u svjetlu vjere u Božju providnost koja dopušta i fenomene migracija postavlja se pitanje bi li se u povećanom priljevu migranata moglo tražiti, među ostalim, rješenje za aktualne demografske probleme.

17 Prenijeto prema: <https://hbk.hr/deklaracija-sa-sestog-hrvatskog-socijalnog-tjedna/>.

Od 14 točaka Deklaracije, posljednje dvije odnose se na pitanje suvremenih migranata i načina postupanja prema njima. Potpisnici Deklaracije vode se pristupom pape Franje naglašavajući potrebu gostoljubivosti i solidarnosti sa svakim čovjekom vodeći pritom računa o zaštiti domicilnoga stanovništva od mogućih negativnih posljedica nekontroliranih migrantskih tokova.

3.2. Hrvatski Caritas

Krovna humanitarna ustanova Hrvatske biskupske konferencije je Hrvatski Caritas koji funkcionira na nacionalnoj, biskupijskoj i župnoj razini. Središnji ured Hrvatskog Caritasa nalazi se u Zagrebu i koordinira sve zajednice Caritasa u zemlji. Od osnutka 1989. godine Hrvatski Caritas provodi niz karitativno-humanitarnih projekata na svim razinama. Biblija nas uči da je vjera bez djela mrtva (usp. Jak, 2, 17), a može se reći da Hrvatski Caritas predstavlja praktičnu vjeru Crkve u Hrvatskoj. U svjetlu recentne humanitarne krize u Ukrajini koja je rezultirala pojačanim brojem izbjeglica iz te zemlje, Hrvatski Caritas pokazao se djelatnim od samog početka. Osim pomoći u hrani i potrepštinama, biskupijski Caritasi organizirali su razne aktivnosti u svojim sredinama ovisno o potrebama tamošnjih izbjeglica. Tako su, primjerice, Caritasi na obali i otocima organizirali besplatna ljetovanja za ukrajinsku djecu, drugi biskupijski Caritasi istaknuli su se u pružanju smještaja, pripreme djece za upis u školu i organizaciji učenja jezika. Dio je to pilot-projekta koji Hrvatski Caritas razvija u suradnji i uz potporu američkog međunarodnog Caritasa Catholic Relief Services (CRS)¹⁸. Aktivnosti Hrvatskog Caritasa neprestano su usmjerene prema Ukrajini pa je u prvih nekoliko ratnih mjeseci u tu zemlju poslan 21 tegljač raznovrsne humanitarne pomoći ukupne vrijednosti 7 milijuna kuna.¹⁹ O svim aktivnostima Hrvatski Caritas redovito izvještava na svojim internetskim stranicama.

U svjetlu sada već gotovo jednogodišnjega rata u Ukrajini koji je prouzročio nova migracijska kretanja, Hrvatska biskupska konferencija je na 64. zasjedanju Sabora te ustanove održanom 28. travnja 2022. pozitivno ocijenila angažman Hrvatskog Caritasa u zbrinjavanju izbjeglica iz Ukrajine te istaknula „važnost duhovne skrbi o njima imajući u vidu ekumensku osjetljivost za njihovu vjersku pripadnost“.

18 Prenijeto prema: <https://www.caritas.hr/2022/06/21/suradnja-hrvatskog-caritasa-i-ukrajinske-zajednice-grada-zagreba-u-pomoci-ukrajinskim-izbjeglicama-u-hrvatskoj/>

19 Prenijeto prema: <https://www.caritas.hr/2022/06/15/tijekom-111-ratnih-dana-hrvatski-caritas-u-ukrajinu-uputio-21-tegljac-s-raznovrsnom-humanitarnom-pomoci-ukupne-vrijednosti-7-milijuna-kuna/>

Kao primjer takvog ekumenskog djelovanja može se istaknuti Caritas Đakovačko-osječke nadbiskupije koji je uspio zaposliti jednu izbjeglu Ukrajinu čijoj je obitelji organizirao smještaj u samostanu ukrajinskih redovnica u Osijeku.²⁰

3.3. Isusovačka služba za izbjeglice (JRS)

Katolička crkva u Hrvatskoj ima i druge službe kojima je povjerena briga za strance, izbjeglice i migrante. Tu se posebno ističe Isusovačka služba za izbjeglice (Jesuit Refugee Service: JRS), međunarodna organizacija čija se hrvatska podružnica posebno intenzivirala 2015. godine pod vodstvom isusovca p. Tvrtka Baruna. Jedan od značajnijih doprinosa integraciji stranaca i migranata u hrvatsko društvo je Centar za integraciju izbjeglica: SOL koji je JRS ustanovio 2018. godine. Glavne aktivnosti JRS-a u smjeru pomoći integraciji izbjeglica pomoć je oko svladavanja osnova hrvatskoga jezika, razne vrste pravne pomoći, posredovanje u pronalasku posla i psihosocijalna podrška u vidu edukacija, radionica i savjetovanja. Premda je primarno usmjeren na pomoć strancima koji dolaze u Hrvatsku, godine 2020. JRS je u suradnji sa Središnjim državnim uredom za Hrvate izvan RH provodio projekt SIDRO s ciljem podrške Hrvatima povratnicima i njihovim potomcima koji su odlučili živjeti u Hrvatskoj.

3.3.1. Aktualni projekt JRS-a kao primjer integracije na djelu

Od siječnja 2022. godine JRS Hrvatska partner je na međunarodnom projektu SHAPE²¹ čiji je cilj uključiti migrante u kreiranje lokalnih politika odnosno omogućiti im izravno sudjelovanje u donošenju odluka koje su vezane uz njihov integracijski.²² To je pokazatelj kako Isusovačka služba za izbjeglice slijedi Akcijski plan za integraciju državljana trećih zemalja Europske komisije iz 2016. godine. Kako i samo ime projekta govori²³, oblikovanje konstruktivnih integracijskih politika moguće je samo izravnim sudjelovanjem ljudi kojih se one najviše tiču. Takav pristup ujedno prati Papinu misao o „zajedničkom putovanju“ sadržanu u

20 Prenijeto prema: <https://www.caritas.hr/2022/08/02/crs-1-uspjesna-prica-integracija-ukrajinke-u-osijeku-caritas-dakovačko-osječke-nadbiskupije/>

21 U projektu sudjeluju predstavnici lokalne vlasti te nevladine organizacije iz Njemačke, Francuske, Portugala, Mađarske, Italije i Hrvatske, a financira ga Europski fond AMIF (Transnational Actions of Asylum, Migration and Integration).

22 Prenijeto prema: <https://www.vaticannews.va/hr/crkva/news/2023-01/provedba-projekta-shape-isusovačka-sluzba-izbjeglice.html>

23 SHAPE (eng. oblikovati) je akronim od punog naslova projekta koji glasi SHaring Actions for the Participations and Empowerment of migrant community and Local Authorities.

najnovijim smjernicama za pastoral migranata²⁴. Zanimljivo je da su aktivnosti projekta „SHAPE“ usmjerene na tri države u kojima se stavovi javnosti prema migrantima čine posebno negativnim; Mađarsku, Portugal i Hrvatsku.

Prva od sugestija sadržana u smjernicama pape Franje o pastoralu interkulturalnih migranata odnosi se na prevladavanje straha kod društva primatelja. Strah od nepoznatog, u ovom slučaju drugačijeg civilizacijskog i kulturnog konteksta, vjerojatno je jedan od osnovnih razloga formiranja negativnih stavova o migrantima s toga područja. Nadvladavanje straha stoga, stoji u Smjernicama, treba početi od pružanja pravih informacija i upoznavanja lokalne zajednice s pridošlicama. To je zadatak pastoralnih i drugih humanitarnih djelatnika.

Sljedeći korak angažirati je lokalne medije u objavljivanju što više primjera dobrodošlice migrantima, kao i priča onih koji su se uspješno integrirali i doprinose prosperitetu zajednice u koju su došli.²⁵ Upravo zato što se većina ljudi informira i svoja mišljenja formira uz pomoć sredstava društvene komunikacije, ona trebaju biti platforme na kojima će se razbijati predrasude prenošenjem točnih informacija koje će „prokazati zablude nekolicine, ali ujedno pisati o poštenju, čestitosti i dobroćudnosti većine“.²⁶

Osim što imaju odgovornost uklanjanja stereotipa prenošenjem istinitih i jasnih informacija, uloga medija je i promovirati terminologiju koja će biti afirmativna i otvorena kada je riječ o migrantima. I to je jedan od načina prevladavanja strahova javnosti. Osobito je ta odgovornost naglašena u komuniciranju s mladima čiji stavovi još nisu formirani, a koji su prirodno otvoreniji i skloniji prihvaćanju novih iskustava i perspektiva.

3.4. Formacija vjernika

U svom radu „Migrantska kriza kao pastoralni izazov“ Jurić naglašava potrebu sveobuhvatne formacije katoličkih vjernika, kako svećenika tako i laika (usp. Jurić, 2017: 97). Iz nabrojanja crkvenih organizacija jasno je da u Hr-

24 Dok je geslo sadržano u Smjernicama „prihvatiti – zaštititi – promovirati (unaprijediti) – integrirati“, geslo Isusovačke službe za izbjeglice glasi: „pratiti – služiti – zagovarati“.

25 Kao relativno nedavni primjer takvih sadržaja, iz perspektive Crkvenih medija, ističu se priče o dvojici migranata iz Sirije čija se integracija u hrvatsko društvo može smatrati uspješnom. Doduše, treba reći da su obojica kršćani iako različite vjere. Usp. Tašev, I. (17. lipnja, 2019). Iskustva kršćana iz Sirije koji žive u Hrvatskoj. *Glas Koncila*. <https://www.glas-koncila.hr/iskustva-krscana-iz-sirije-koji-zive-u-hrvatskoj-dolazak-medu-kato-like-ulijeva-sigurnost/>

26 Prenijeto prema: <https://www.zg-nadbiskupija.hr/default.aspx?id=7970>

vatskoj postoji dovoljno mjerodavnih pružatelja takvih usluga²⁷. Formacija bi, smatra autor, trebala biti što prilagođenija konkretnim prilikama i potrebama.

Ta bi formacija, nadalje, trebala obuhvatiti upoznavanje s crkvenim dokumentima o migracijama, crkvenim tijelima zaduženim za migrante i njihovim djelovanjem, teološkim temeljima brige za migrante te nekim aktualnim i specifičnim problemima poput sigurnosnog pitanja migrantske krize, rizika kao bitne sastavnice solidarnosti, evangelizacije kao procesa. S obzirom na strukturu današnjih migracija bilo bi dobro upoznati kulturni kontekst iz kojeg dolaze migranti te rasvijetliti mogućnost življenja vjere u multikulturalnom i multireligijskom svijetu. Isto tako, bilo bi dobro na prikladan način obilježiti Svjetski dan migranata i izbjeglica, kako na biskupijskoj, tako i na župnoj razini (Jurić, 2017: 97).

S obzirom na to da formaciju navedenog tipa ne mogu primiti svi vjernici na isti način, za podizanje svijesti o migrantskoj problematici kod šire skupine vjernika zaslužni su formirani svećenici, posebice župnici. Oni su vjerski autoriteti koji neposredno komuniciraju s vjernicima putem propovijedi, podjele sakramenata i drugih vrsta formalnih i neposrednih susreta. U takvim susretanjima pozvani su govoriti o temama poput „gostoprimstva prema strancima, bratstva svih ljudi, solidarnosti kao odgovora na probleme migranata“ (Jurić, 2017: 98). Koliko je do njegovih mogućnosti i sposobnosti, svećenik bi u tom navještaju posebnu pozornost trebao posvetiti onim vjernicima koji su angažirani u društvenom i političkom životu.

Osim tih neposrednih načina komunikacije, treba promišljati o tome kako unaprijediti doseg crkvenih medija i učiniti njih sredstvom formacije.

4. Percepcija migracija i migranata kod stanovnika Republike Hrvatske u kontekstu katoličkog nauka, stava pape Franje i Katoličke crkve u Hrvatskoj

Udruga Svjetski savez mladih Hrvatska provodila je projekt naziva „Mreža 2050 – demografija, od izazova do odgovora“ od rujna 2020. do kolovoza 2023. godine u suradnji sa znanstvenicima, jedinicama lokalne samouprave, udrugama civilnog društva te socijalnim partnerima s ciljem izrada smjernica za izradu javnih politika povezanih s demografskom problematikom.²⁸ Istraživački tim 3.

27 Samo u Đakovačko-osječkoj nadbiskupiji autor navodi Ured za promicanje socijalnog nauka Crkve i društvena pitanja, Institut za novu evangelizaciju „Ivan Pavao II“ i Drugu biskupijsku sinodu đakovačku i srijemsku.

28 Više o projektu vidi na: <https://demografija2050.eu/>.

tematskog područja „Migracije i nacionalna sigurnost“ sačinjen od znanstvenika s Fakulteta hrvatskih studija proveo je u jesen 2021. godine anketu naslova „Istraživanje percepcija migracijskih kretanja i pristupa u funkciji sigurnosti prostora i stanovništva Hrvatske“.²⁹ Anketa je sadržajno bila podijeljena u pet dijelova. Prvi se bavio općim obilježjima ispitanika, drugim se ispitivalo opće znanje o migracijama, trećim su se provjeravali stavovi prema migrantima u Hrvatskoj, četvrtim iskustva s migrantima u Hrvatskoj, dok je posljednji set pitanja bio posvećen percepciji prijetnji nacionalnoj sigurnosti.

Anketiranje je provedeno putem *online* upitnika, a sudjelovala su 663 ispitanika iz 57 gradova i 66 općina, dok se anketa sastojala od 53 pitanja. U nastavku će biti predstavljeni i analizirani odgovori na ona pitanja i hipoteze koji su relevantni za temu ovoga rada.

Govoreći o temeljnim obilježjima ove skupine ispitanika, žene su blago prevladavale s 53,8%, a na muškarce je otpalo 47,2%. Najzastupljeniju dobnu skupinu činile su osobe između 20 i 29 godina, s gotovo 200 ispitanika, a broj od stotinu ispitanika prešle su osobe iz dobne skupine između 40 i 49 te 50 i 59 godina. Više od 50 ispitanika bilo je zastupljeno u dobnim skupinama između 30 i 39, 10 i 19 te 60 i 69 godina života. Što se tiče prostornog razmještaja, najviše ispitanika stanuje na području Splitsko-dalmatinske županije, njih 116, zatim Dubrovačko-neretvanske, njih 97, pa Sisačko-moslavačke, njih 91, Grada Zagreba, njih 85 te Brodsko-posavske županije, njih 76. Što se tiče dijelova Hrvatske koji su u najmanjem obujmu zastupljeni u ovom istraživanju, iz Požeško-slavonske te Šibensko-kninske županije sudjelovao je jedan ispitanik, dva iz Ličko-senjske, Virovitičko-podravске i Zadarske, pet iz Osječko-baranjske, šest iz Bjelovarsko-bilogorske te osam iz Koprivničko-križevačke. Gotovo polovica ispitanika je oženjena ili udata, njih 46,2%. Većina ih stanuje u kućanstvima koja se sastoje od četiriju osoba, njih 27, 1%, zatim triju osoba, njih 19,9%, dviju osoba, njih 17% te pet osoba, njih 16,3%. Slično kao i prema pitanju bračnog statusa, preko 40 posto ispitanika zaposleno je na neodređeno vrijeme, njih 42,5%. Nadalje, 22,5% ispitanika nije zaposleno, a gotovo podjednakim

29 Istraživački tim činili su: doc. dr. sc. Stjepan Šterc (voditelj tima), doc. dr. sc. Monika Balija (članica), doc. dr. sc. Monika Komušanac (članica), Tamara Bodor, mag. croat. i mag. comm. (članica) i doc. dr. sc. Wollfy Krašić (član). Cjelokupne rezultate ankete kao i njihove detaljne grafičke prikaze moguće je vidjeti u radu naslova „Percepcija višeučjetovanosti suvremenih migracija prema Hrvatskoj u kontekstu sigurnosti prostora i stanovništva“ autorica Monike Komušanac i Monike Balije, koji je objavljen u ovome broju časopisa *Kroatologija*.

udjelom zastupljeni su oni koji rade privremene, povremene ili sezonske poslove (11,5%) i umirovljenici (11,2%). Prema pitanju ukupnih mjesečnih neto prihoda kućanstva nema kategorija koje izrazito dominiraju, pa su kućanstva s ukupnim prihodom između 12 001 i 15 000 kuna zastupljena s 18,6%, ona s prihodom između 9 001 i 12 000 s 17,9 %, ona s prihodom između 7 001 i 9 000 kuna s 14% i ona s prihodom između 15 001 i 20 000 kuna s 13%. Najmanje su zastupljena kućanstva s ukupnim prihodom do 3 000 kuna (4,2%) te između 3 001 i 4 000 kuna (3,8%).

Kako je kratko napomenuto u uvodu, a u prethodnom odlomku vidljivo iz predstavljenih podataka, uzorak ispitanika ima određene manjkavosti jer su pojedine hrvatske županije slabo zastupljene, kao i određene kategorije stanovništva prema dobi. Sumarno gledano, najzastupljenija kategorija u uzorku ispitanika mlađe su osobe, pa potom one srednje životne dobi s područja dviju dalmatinskih županija (Splitsko-dalmatinske i Dubrovačko-neretvanske), središnje Hrvatske (Sisačko-moslavačka županije i Grada Zagreba) te jedne slavonske županije (Brodsko-posavska). Uzimajući u obzir i podatke o broju osoba u kućanstvima te ukupnim prihodima, može se zaključiti kako su anketom slabo obuhvaćene starije osobe. Potonje valja naglasiti baš u kontekstu ovoga rada jer se deklariraju kao katolički vjernici generalno zastupljeniji u spomenutoj skupini, nego li u onima mlađima. Dakle, ne radi se o reprezentativnom uzorku ispitanika, i zbog toga što anketa nije ciljano rađena za potrebe istraživanja stavova katolika u Hrvatskoj o migracijama, no bez obzira na to može poslužiti kao uvid u stavove manjeg dijela populacije u Hrvatskoj o spomenutoj temi, među ostalim i one katoličke.

S trećom skupinom pitanja započinje dio ankete i rezultata koji su relevantni za rad. Pitanjima su se provjeravali stavovi ispitanika tako da se izraze o slaganju s postavljenom hipotezom. Razine slaganja bile su: „U potpunosti se slažem“, „Prilično se slažem“, „Podjednako se slažem i ne slažem“, „Donekle se ne slažem“ i „Uopće se ne slažem“.

Na tvrdnju „Migracije treba u potpunosti zaustaviti“ najviše ispitanika, njih 37,9%, odabralo je razinu slaganja „Podjednako se slažem i ne slažem“. „Donekle se ne slažem“ odabralo je njih 23,4%, a prilično se slažem 14,8%. Razina „U potpunosti se slažem“ zastupljena je s 12,4%, a „Uopće se ne slažem“ s 11,6%. Postotci su znatno drukčije bili raspoređeni prema razinama slaganja za tvrdnju „Migracije trebaju biti kontrolirane“, budući da je 55,8% ispitanika

odabralo razinu „U potpunosti se slažem“. Sljedeći najzastupljeniji odgovor jest „Prilično se slažem“ s 23,1%. Dominantan raspored na razinama koje daju afirmativan odgovor zabilježen je na trećoj ponuđenoj hipotezi koja je glasila: „Migracije trebaju biti u funkciji gospodarskog razvoja sredina u koje se useljava“. Tako je 35,9% ispitanika odabralo razinu „Prilično se slažem“, razina „Podjednako se slažem i ne slažem“ bila je zastupljena s 28,5%, a „U potpunosti se slažem“ s 25%. Sljedeći zadatak ispitanika bio je da odaberu razinu slaganja s ponuđenim odgovorima na pitanje što su migracije. Ponuđeni odgovori bili su: destabilizacijski proces, planski proces, potaknuti proces, izvanredni proces i uobičajeni proces. U izražavanju o spomenutim definicijama, u gotovo svim slučajevima dominirale su razine „Podjednako se slažem i ne slažem“ te „Prilično se slažem“. Govoreći konkretnije o nekima od njih, za tvrdnju „Migracije su potaknuti proces“ 35,4% ispitanika odabralo je razinu „Prilično se slažem“, dok su razine „Podjednako se slažem i ne slažem“ i „U potpunosti se slažem“ dobile jednak postotak: 27%. Za tvrdnju „Migracije su planski proces“ razinu „Podjednako se slažem i ne slažem“ odabralo je 36,7%, „Prilično se slažem“ 24,9%, a „Donekle se ne slažem“ 17,9%. Na koncu, za tvrdnju „Migracije su destabilizacijski proces“ preko 40% ispitanika odabralo je razinu „Podjednako se slažem i ne slažem“, dok je nešto više od četvrtine njih odabralo razinu „Prilično se slažem“. Valja istaknuti da su se pitanja i tvrdnje iz ankete odnosile prvenstveno na prisilne migrante, dakle one koji su potaknuti ratovima i drugim vrstama sukoba te teškim siromaštvom bili prisiljeni napustiti domicilne države, iako su se zbog lakšeg razumijevanja i sveobuhvatnijeg pristupa problemu u anketi koristili termini „migracije“ i „migranti“.

Dobiveni rezultati pokazuju da većina ispitanika nema *a priori* negativan stav prema migracijama, ali smatra da bi one trebale biti kontrolirane. Potonje bi rezultiralo većom sigurnošću i migranata i stanovništva u državama kroz koje prolaze migranti i koje su njihovo konačno odredište, istodobno smanjujući napetosti između tih dviju populacija. Upravo je to jedna od temeljnih poruka pape Franje. Govoreći o sigurnosti, papa Franjo za Svjetski dan selilaca i izbjeglica 2016., objavljenom 12. rujna 2015. godine, istaknuo je kako su prognanici često žrtve nasilja i na meti su trgovaca ljudima (Markešić, 2017: 278). Kontrolirane i legalne migracije uz uklanjanje uzroka velikih migracija kao što su ratovi i teško siromaštvo smanjili bi obujam migracija te poboljšali sigurnosni položaj migranata.

Sljedećim stavovima ispitivala se razina slaganja s uzrocima velikih migracija. Kod tvrdnje „Uzrok velikih migracija su potrebe za globalnim političkim prisvajanjima“ dominirala je razina „Podjednako se slažem i ne slažem“ s 35%, na drugom mjestu bila je razina „Prilično se slažem“ s 24,3%, a trećem „Donekle se ne slažem“ sa 16,9%. Ispitanici su se drukčije izrazili o tvrdnji „Uzrok velikih migracija su ratna razaranja u prostoru iz kojega stanovništvo iseljava“ – njih gotovo polovica (48,4%) odabralo je razinu „U potpunosti se slažem“, a 31,2% „Prilično se slažem“. Situacija s trećom tvrdnjom, koja je glasila „Uzrok velikih migracija su europske potrebe za radnom snagom“ bila je prilično slična prvoj jer je razinu „Podjednako se slažem i ne slažem“ odabralo 38,6% ispitanika, njih 24% odabralo je razinu „Prilično se slažem“, a razinu „Donekle se ne slažem“ 15,4%. Četvrtu tvrdnju, koja je glasila „Uzrok velikih migracija je neuređenost prostora iz kojeg stanovništvo iseljava“, najviše ispitanika odabralo je razinu „Prilično se slažem“, njih 38,8%, a slijede „U potpunosti se slažem“ s 30,5% i „Podjednako se slažem i ne slažem“ sa 17,6%. Kao uzroci velikih migracija bile su još ponuđene tvrdnje „potrebe za kontrolom novih prostora“ i „vojna djelovanja“.

Iz iznesenih rezultata jasno je kako su ispitanici ratna razaranja i neuređenost prostora prepoznali kao glavne potisne faktore velikih migracija u posljednjih desetak godina. Kako je već navedeno, i papa Franjo govorio je o toj temi, upozoravajući kako je potrebno raditi na planu uklanjanja spomenutih negativnih pojava.

U narednih pet ponuđenih tvrdnji ispitivao se stav o tome kako bi se migranti trebali ponašati u novim sredinama. Kao i u nizu slučajeva do sada, u odgovorima na prvu tvrdnju koja je glasila „U novim sredinama migranti bi trebali imati potpunu slobodu“, dominirala je razina „Podjednako se slažem i ne slažem“ s 34,4%, ali su s velikim postotkom zastupljeni i odgovori kojima je izraženo neslaganje s ovim stavom: 22,2% ispitanika odlučilo se za razinu „Donekle se ne slažem“, a 19,6% za razinu „Uopće se ne slažem“. Kod druge hipoteze iz ovoga seta: „U novim sredinama migranti bi se trebali asimilirati bez isticanja vlastitog identiteta“: većina ispitanika odabrala je razinu „Podjednako se slažem i ne slažem“, njih 37,7%, dok su razine „Prilično se slažem“ te „Donekle se ne slažem“ dobile približan postotak glasova, prva 19,3%, a druga 17,8%. Sljedećim dvjema tvrdnjama dominirala je razina „U potpunosti se slažem“. Prva tvrdnja glasila je „U novim sredinama migranti bi trebali uvažavati način života nove sredine“, a spomenuta razina dobila je 56,4% glasova. Druga

tvrdnja bila je: „U novim sredinama migranti bi se trebali funkcionalno uključiti u novo društvo i zadržati svoje posebnosti bez nametanja“, a spomenuta razina dobila je 49,3% glasova. U obama slučajevima sljedeći najzastupljeniji odgovor bila je razina „Prilično se slažem“; u prvom slučaju s 23,5%, a u drugom s 23,7%. Posljednja tvrdnja o kojoj su se izjašnjavali ispitanici sugerirala je da bi migranti trebali razvijati svoj identitet i prenositi ga na domaće stanovništvo, a dvije razine za koje se izjasnilo najviše ispitanika bile su „Uopće se ne slažem“ i „Donekle se ne slažem“.

Gore izneseni podatci sugeriraju kako se većina ispitanika zalaže za integraciju, ali ne i asimilaciju migranata. Drugim riječima, smatraju kako bi se migranti trebali suživjeti s novom sredinom, postati njen neodvojiv dio, istodobno čuvajući elemente svojeg nacionalnog, kulturnog, religijskog i drugog identiteta koji ne bi trebali nametati lokalnom stanovništvu. Kako je pokazano u ovomu radu, upravo religijske zajednice – u ovome slučaju Katolička crkva u Hrvatskoj – mogu biti katalizatori koji će potaknuti i olakšati integraciju migranata. Papa Franjo je u svojoj poruci za Svjetski dan selilaca i izbjeglica 2016. ustanovio da dolazak većeg broja svih kategorija ljudi koji mijenjaju mjesto prebivališta u stanovite sredine rezultira promjenama u potonjima. Papa se pri tome založio da se promjene jasno sagledaju i izbjegavanje predrasuda. Naime, Papa je rekao da svako ljudsko biće ima svoj identitet kojega bi ili moglo izgubiti ili pod prijetnjom da će mu ga se oduzeti: još više učvrstiti. Takva situacija rezultira mogućnošću za neprihvatanje, ali i mržnju te sukobe. Stoga je potaknuo sve relevantne faktore da se pronađe model kojim bi se integrirali došljaci, a koji bi rezultirao time međusobnim obogaćivanjem, a ne nacionalnim, kulturnim ili vjerskim sukobima (Markešić, 2017: 279).

Za temu rada možda je najindikativniji skup pitanja i hipoteza kojima su se ispitivali stavovi o migracijama i nacionalnoj sigurnosti. Najveći broj ispitanika, njih 58,1% na pitanje „Koga smatrate krivcem za negativne stavove o velikim migracijama, odlučilo se za odgovor „političari“. Gotovo jednak postotak dobili su odgovori „novinari“ i „migranti“: prvi 18,7%, a drugi 18,4 %. Dakle, gotovo 60% ispitanika smatra kako su političari koji su nastojali dobiti političke bodove širenjem netočnih i polutočnih informacija o migracijama i migrantima, kao i predrasuda, krivci za negativne stavove o spomenutoj pojavi. I iz ovoga rezultata, kao i nekih ranije spomenutih, iščitava se otvorenost barem dijela hrvatskoga društva za suživot s osobama s drukčijim kulturnim i religij-

skim obilježjima. Nadalje, u ovom kontekstu treba spomenuti kako je iz dijela rada koji opisuje službene istupe HBK, kao i djelatnost Hrvatskog Caritasa i JRS-a vidljivo da se Katoličku crkvu u Hrvatskoj ne može ocijeniti faktorom koji se protivi prihvatu i pomoći migrantima, kako se u nekim medijima pokušava prikazati. Upravo suprotno, službeni dokumenti HBK u potpunosti se uklapaju u okvire za ponašanje prema migrantima koje postavlja papa Franjo, a djelovanje JRS-a može biti ogledni model za pomoć migrantima. S druge strane, treba dodati kako „Katolička crkva“ nije bila među ponuđenim odgovorima na postavljeno pitanje.

Ispitanici su nadalje zatraženi i da dadu prognozu „što bi u budućnosti moglo najviše ugrožavati nacionalnu sigurnost Hrvatske“, pri čemu se većina odlučila za odgovor „hrvatski politički sustav“, njih 44,9%. Drugi najzastupljeniji odgovor je „globalni interesi“ s 28,4%, a treći „geopolitičke pretenzije iz susjedstva“, s 14,9%. Odgovor „migranti“ dobio je samo 9,4% glasova. Na predstavljeni način raspoređeni odgovori najizravnije sugeriraju kako dio hrvatskog društva nije ksenofobičan, rasistički ili, uzimajući u obzir da velika većina migranata stiže iz dominantno muslimanskih država, antiislamski te da ne doživljava migrante elementom koji bi mogao bitno ugroziti hrvatsku nacionalnu sigurnost. Ostaje pitanje koliko je na ovakav stav onih koji se deklariraju kao katolički vjernici utjecao stav Katoličke crkve u cjelini s papom Franjom na čelu te stav i djelovanje pojedinih crkvenih institucija u Hrvatskoj, a koliko neki drugi vrijednosni stavovi.

5. Zaključak

Prema primjerima navedenim u radu jasno je kako vodstvo Katoličke crkve u Hrvatskoj slijedi nauk pape Franje u postupanju prema izbjeglicama i migrantima. Njegov stav vidljiv je iz poruka i obraćanja hrvatskom vjerničkom puku, iz zaključaka posljednjega Tjedna socijalnog nauka crkve te recentnoga priopćenja Sabora HBK-a koji pozdravlja napore Caritasa u zbrinjavanju izbjeglica iz Ukrajine te poziva na ekumensku osjetljivost u odgovoru na njihove duhovne potrebe. Vjera na djelu očituje se ponajprije u radu Hrvatskoga Caritasa te Isusovačke službe za izbjeglice koja na poseban način skrbi o migrantima i trudi se oko širenja kulture prihvaćanja u hrvatskom društvu. Također, JRS je institucija koja dosad najkonkretnije provodi integracijsku politiku preporučenu u Akcijskom planu za integraciju državljana zemalja trećeg svijeta.

Dio rezultata ankete „Istraživanje percepcija migracijskih kretanja i pristupa u funkciji sigurnosti prostora i stanovništva Hrvatske“ koja je provedena u jesen 2021. godine, a koji su relevantni za rad pokazuju da velika većina ispitanika ne doživljava prisilne migrante kao prijetnju hrvatskoj nacionalnoj sigurnosti. Nadalje, većina smatra kako se takve osobe u sredinama u kojima odluče ostati trebaju integrirati i prihvatiti uzuse ponašanja, ali ne i asimilirati, odnosno odreći se svojih nacionalnih, kulturnih i religijskih obilježja. Provođenje potonjeg u praksi, mora se dodati, vrlo je velik izazov. Kada je riječ o pojavi velikih migracija u posljednje vrijeme, točnije, od 2015. godine nadalje, ispitanici smatraju kako treba preventivno djelovati na potisne faktore koji ih uzrokuju kako bi se smanjio njihov obujam, kao i raditi na sprečavanju ilegalnih migracija koje pak drže opasnima po nacionalnu sigurnost Republike Hrvatske.

Iako ostaje pitanje koliki je bio broj katoličkih vjernika među ispitanicima te koliko su stavovi Katoličke crkve o migracijama utjecali na njihove stavove o ovome pitanju, rezultati upućuju na to da se stavovi ispitanika uvelike poklapaju sa sadržajem poruka pape Franje te službenim stavovima Katoličke crkve u Hrvatskoj. Međutim, prostora za jačanje stavova Katoličke crkve o migrantima, posebno onim prisilnim, u vjerničkoj populaciji u Hrvatskoj itekako ima, pa bi tako razumijevanje pojma integracije i činjenice da u tome sudjeluju i migranti i društvo koje ih prima trebalo biti jasnije. Budući da Sveta Stolica, čiji je Dikasterij za cjeloviti ljudski razvoj razvio smjernice za pastoral migranata nekršćana prepoznaje tu specifičnu potrebu određene, danas dominantne skupine migranata, podloga za to razumijevanje već postoji.

Potrebno je pronaći način na koji educirati širu skupinu vjernika o tome, odnosno solidarizirati ih za potrebe migranata. U skladu s mišljenjem da se „sve (se) aktivnosti vezane uz pastoral migranata u prolasku mogu svesti na katehizaciju i solidarnost“ (Jurić, 2017: 95) rješenje bi moglo biti u novim metodama katehiziranja vjernika. Osim neposredne komunikacije svećenika s vjernicima, koja nije uvijek na prikladan način ostvariva, treba pronaći način da poruke Hrvatske biskupske konferencije, koja predstavlja službenu Crkvu, dođu do većeg broja ljudi.

Usto, uzimajući u obzir doseg koji imaju, najčitaniji i najgledaniji hrvatski mediji mogli bi stvoriti više prostora da u svojim emisijama i na svojim mrežnim stranicama prenose priče o načinima prihvata i integracije izbjeglica u hrvatsko društvo. Kao takve valja izdvojiti sadržaje koje na svojim stranicama objavljuju organizacije poput Hrvatskog Caritasa i Isusovačke službe za izbjeglice.

Popis izvora i literature

- Gregurović, S. (2020). Katolička crkva i migranti: prema prihvaćanju multikulturalnoga modela integracije migranata. *Obnovljeni Život*, 75. (1.), 77-91.
- Markešić, I. (2017). Recepcija poruka pape Franje o migrantima u crkvenoj i svjetovnoj javnosti u Republici Hrvatskoj. *Bošnjačka pismohrana*, sv. 16, br. 44, 267-288.
- Škvorčević, A. (1994). Crkveno učiteljstvo o migracijama. *Bogoslovska smotra*, vol. 63, 3-4, 317-336.
- Jurić, E. (2017). Migrantska kriza kao pastoralni izazov. Postdiplomski specijalistički rad. Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu.
- Herco, P. (2019). Nauk posljednjih trojice papa o migracijama. Diplomski rad. Katolički bogoslovni fakultetu Splitu.
- Huzjak, V. (18. rujna 2015). Izjava o važnosti međunarodne zaštite izbjeglica i kršćanskoj solidarnosti u njihovom zbrinjavanju. *Hrvatska biskupska konferencija*. <https://hbk.hr/izjava-o-vaznosti-medunarodne-zastite-izbjeglica-i-krscanskoj-solidarnosti-u-njihovom-zbrinjavanju/>
- Kovačević, L. (17. siječnja 2022). Demograf Šterc o doseljavanju stranaca: Zamjena stanovništva u Hrvatskoj počela je prije dvije godine. *Večernji.hr*. <https://www.vecernji.hr/vijesti/demograf-sterc-treba-iskoristiti-cinjenicu-da-imamo-vise-stanovnistva-izvan-domovine-1555802>
- AlJazeera (24. ožujka 2016). Papa prao i ljubio noge izbjeglicama. <https://balkans.aljazeera.net/news/world/2016/3/24/papa-prao-i-ljubio-noge-izbjeglicama>
- Dicastery for promoting integral human development. Migrants and refugees section (2022). *Pastoral Orientations on Intercultural Migrant Ministry*. Intercultural migrant ministry. <https://migrants-refugees.va/wp-content/uploads/2022/03/POIMM-EN-Legal-stampa-1.pdf>
- Državni zavod za statistiku (22. rujna 2022). *Objavljeni konačni rezultati Popisa 2021*. <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>
- Hrvatski Caritas (15. lipnja 2022). Tijekom 111 ratnih dana Hrvatski Caritas u Ukrajinu uputio 21 tegljač s raznovrsnom humanitarnom pomoći ukupne vrijednosti 7 milijuna kuna. <https://www.caritas.hr/2022/06/15/tijekom-111-ratnih-dana-hrvatski-caritas-u-ukrajinu-uputio-21-tegljac-s-raznovrsnom-humanitarnom-pomoci-ukupne-vrijednosti-7-milijuna-kuna/>

- Hrvatski Caritas (21. lipnja 2022.). Suradnja Hrvatskog Caritasa i Ukrajinke zajednice Grada Zagreba u pomoći ukrajinskim izbjeglicama u Hrvatskoj. <https://www.caritas.hr/2022/06/21/suradnja-hrvatskog-caritasa-i-ukrajinske-zajednice-grada-zagreba-u-pomoci-ukrajinskim-izbjeglicama-u-hrvatskoj/>
- Hrvatski Caritas (2. kolovoza 2022). CRS #1 uspješna priča – integracija Ukrajinke u Osijeku, Caritas Đakovačko – osječke nadbiskupije. <https://www.caritas.hr/2022/08/02/crs-1-uspjesna-prica-integracija-ukrajinke-u-osijeku-caritas-dakovacko-osjecke-nadbiskupije/>
- IKA (25. ožujka 2022.) Nove smjernice za interkulturalni pastoral migranata. <https://ika.hkm.hr/novosti/nove-smjernice-za-interkulturalni-pastoral-migranata/>
- Isusovačka služba za izbjeglice – Hrvatska. SIDRO – podrška Strancima u Integraciji u hrvatsko Društvo, siječanj-prosinac 2020., Središnji državni ured za Hrvate izvan RH. <https://hrv.jrs.net/hr/program/sidro/>
- Mreža 2050 – Demografija, od izazova do odgovora. <https://demografija2050.eu/>
- Poruka pape Franje za 100. svjetski dan selilaca i izbjeglica 2014. (9. listopada 2013).
Zagrebačka nadbiskupija. <https://www.zg-nadbiskupija.hr/default.aspx?id=7970>
- Poruka pape Franje za Svjetski dan selilaca i izbjeglica 2015. (3. listopada 2014). *Katolička tiskovna agencija Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine.* <https://www.ktabkbih.net/hr/poruke-i-poslanice/poruka-pape-franje-za-svjetski-dan-selilaca-i-izbjeglica-2015/48880>
- Tajništvo HBK (28. travnja 2022). Priopćenje sa 64. zasjedanja Sabora HBK. *Hrvatska biskupska konferencija.* <https://hbk.hr/priopcenje-sa-64-zasjedanja-sabora-hbk/>
- Tašev, I. (17. lipnja, 2019). Iskustva kršćana iz Sirije koji žive u Hrvatskoj. *Glas Koncila.* <https://www.glas-koncila.hr/iskustva-krscana-iz-sirije-koji-zive-u-hrvatskoj-dolazak-medu-katolike-ulijeva-sigurnost/>
- Vatican News (20. travnja 2019). Papa na Križnom putu: U Isusovu su Križu svi križevi svijeta. <https://www.vaticannews.va/hr/papa/news/2019-04/papa-franjo-krizni-put-koloseum-isusov-kriz-svi-krizevi-svijeta.html>
- Vatican News (7. lipnja 2022). Fratelli tutti. Enciklika o bratstvu i socijalnom prijateljstvu. <https://www.vaticannews.va/hr/papa/news/2022-06/fratelli-tutti-enciklika-o-bratstvu-i-socijalnom-prijateljstvu.html>

Vatican News (11. siječnja 2023). Provedba projekta SHAPE u kojoj sudjeluje Isusovačka služba za izbjeglice. <https://www.vaticannews.va/hr/crkva/news/2023-01/provedba-projekta-shape-isusovacka-sluzba-izbjeglice.html>

The Catholic Church in Croatia in relation to forced migrants - situation and perspectives

Summary

The history of migration is the history of the human race, and thus, from the perspective of the Catholic Church, the history of human salvation. According to Christ's message, "I was a stranger and you welcomed me", the Church has always been especially sensitive to persecuted people and refugees. After the Second World War, this concern was particularly expressed in the constitution of Exul Familia Nazarethana, which was followed by other Church documents dedicated to the pastoral care of migrants in the current historical moment. The pontificate of Pope Francis has been marked by increased concern for non-Christian migrants, as shown by the recently published guidelines for the intercultural pastoral care of migrants. This paper questions the conformity of the attitudes and actions of the Catholic Church in Croatia with the Pope's instructions and guidelines based on the results of a survey conducted among Croatian citizens in 2021.

Keywords: Croatian citizens, Catholic church, forced migrants, pastoral guidelines, Pope Francis.